

ÇİN, “KUŞAK VE YOL” VE ABD: İŞBİRLİĞİ VE REKABET ARASINDA ORTAKLIKLARIN TERSİNE DÖNÜŞÜ

ABD-Çin ilişkileriyle ilgili daha geniş bir çerçevede değerlendirme yapmadan önce güncel gelişmelerle ilgili birkaç not paylaşmak istiyorum. Çin ile ciddi anlamda masaya oturmanın son hazırlıklarını yapan ABD, Camp David'te Japonya ve Güney Kore ile üçlü bir zirve gerçekleştirdi. Her büyük zirvede olduğu gibi üç ülke arasında ekonomi ve güvenlik alanındaki işbirliğinin sürdürüleceğine dair ortaklaşa açıklamalar geldi.

Dr. Öğr. Üyesi Mustafa Tüter

Zaten daha farklı bir açıklama da beklenemezdi.¹ Fakat bu üçlü zirvenin var olan güvenlik taahhütlerinin devam ettirileceğinin altını çizmekten başka, Biden yönetiminin yaklaşan seçimlere doğru iç kamuoyuna yönelik düşüşteki Çin ekonomisi tezi üzerinden yeni bir “Çin tehdidi” senaryosu yazma gayretinden ve ABD ile güvenlik ittifakına vurgu yapılarak Japonya’da giderek popülerlik kaybeden Kishida’nın imajını yükseltme çabalarından daha ileri bir noktayı temsil ediyor gibi görünmüyor. Çin ise içeride yeni ekonomik modele geçişin zorluklarına karşın planlamalarını hızlandırmışa benziyor. ABD ve Çin arasındaki ilişkilerin geleceğini belirleyecek olan Çin’in tüketim odaklı ekonomik modele nasıl bir geçiş yapacağı konusu iki tarafın da aslında çok eskiden beri devam eden ana gündem maddesi.

“ABD ve Çin arasındaki ilişkilerin geleceğini belirleyecek olan Çin’in tüketim odaklı ekonomik modele nasıl bir geçiş yapacağı konusu iki tarafın da aslında çok eskiden beri devam eden ana gündem maddesi.”

tarihinin en üst seviyesine ulaştığıyla ilgili veriler açıklandı. Bunun yanında Çin’in Singapur’a olan ihracatı 2021 yılından 2022 yılına %44’lük bir artış göstermiş. Bu rakamların uzun dönemde ne anlama gelebileceği üzerinde durup düşünmekte fayda var. Bazen rakamlar siyasi söylemlerden çok daha önemli hale gelebiliyor. Bu durumda ABD’nin Hint-Pasifik stratejisi gerçekten neyi amaçlıyor diye sormadan geçmek mümkün olamıyor. Öyle görünüyor ki; ABD’nin ve Çin’in farklılaşan ekonomi güvenliği yaklaşımlarına bağlı olarak işbirliği ve rekabet arasında gidip gelen Asya-Pasifik’in jeopolitik ve jeoekonomik dönüşümünde ortaklıkların tersine dönüşü süreci hızlanıyor.

ÇİN’İN “KUŞAK VE YOL”U ABD’NİN MARSHALL PLANI MI?

“Çin’in Kuşak ve Yol’u ABD’nin Marshall Planı mı?” sorusuyla başlayalım. Her şeyden evvel ABD’nin ve Çin’in dış politikada aynı öncelikleri taşıdığını iddia etmek mümkün değil. Hele hele Çin’in Kuşak ve Yol’unu ABD’nin İkinci Dünya Savaşı sonrası uyguladığı Marshall Planı’nın yeni bir versiyonu gibi sunmak kesinlikle doğru değil. ABD’nin ve Çin’in dış politika

¹ Dr. Mustafa Tüter, Çin Uzmanı.

uygulamasında görülen en temel fark ABD'nin güvenlik odaklı yaklaşımına karşın Çin'in ekonomi politikalarını önceleyen bir yaklaşım sergilemesidir. Ekonomi-politik yaklaşımda ekonomi ve güvenlik ilişkisini birbirinden ayırmak kolay değildir. Ancak ABD ve Çin'in farklı uluslararası ekonomi-politik yaklaşımlara sahip olduğu da bir gerçek.

ABD'nin liberal kapitalizmi savunarak içeride devletin rolünü küçültmeyi amaçlayan ama uluslararası güvenlik sorunlarında ekonomik araçları kullanmaktan çekinmeyen yaklaşımına karşın Çin, geliştirdiği devlet kapitalizmi modelinde ekonomik kalkınmanın önündeki güvenlik sorunlarını aşmaya gayret ediyor. ABD dış politikada ekonomi-güvenlik dengesini kurarken pratikte diğer ülkelere güvenlik sağlayıcısı rolünü üstlenerek "güvenlik satarken", Çin ekonomik kalkınma modelini yaygınlaştırarak küresel networkünü genişletme ve "etkinlik satın alma" gayreti içinde.

Dolayısıyla, Çin'in global girişimlerinin temel itici gücü ekonomik önceliklerdir. Kuşak ve

Yol'un ekonomik gelişimi ileride güvenlik sonucu doğurur mu dersiniz, elbette doğurabilir. Eğer Kuşak ve Yol Çin'in büyük pazarlık stratejisi olarak düşünülecek olursa bir yandan kendisini altyapı ve bölgelerarası bağlantısallık girişimleriyle sınırlandırarak ABD'nin etkinliğini ekonomik olarak sınırlandırma, diğer yandan da uzun dönemde deniz güvenliği bağlamında karşılıklı stratejik caydırıcılık yoluyla kendi kırılganlığını azaltma amacına hizmet ediyor. Ancak Çin'in Kuşak ve Yol'u söz konusu olduğunda ne Marshall Planı'nı doğuran savaş koşulları var ne de ABD'nin Batı güvenlik şemsiyesi NATO'yu ekonomi politikalarıyla destekleme çabasına benzer bir durum. Öyleyse Çin'in Kuşak ve Yol'unu ekonomi-politik çerçevede ve globalleşmeyi destekleyen yeni bir model olarak görmek daha doğru. En önemlisi global yönetişimin reforme edilme ihtiyacına karşılık geliyor. Çin, yeni globalleşen bir bölge olan Doğu Asya'nın merkezinde kurulmakta olan "Yeni Dünya"nın belirleyici ana aktörlerinden biri haline geldi. Dış politika önceliklerini gerçekleştirirken gelişmekte olan dünyanın

desteğini kazanarak yoluna devam etmek Çin'in en temel kaygılarından biridir.

Çin'in çok taraflı kurumsallaşmaya önem veren yeni örgütlenme tarzıyla gelişmekte olan ülkelerle kurduğu diplomatik ilişkilerin doğasında görülen farklılıklar çok dikkat çekicidir. G-7'nin genişletilmiş bir versiyonu olan G-20 inisiyatifinin başarıyla işlerlik kazanması, BRICS'in zamanla kendi içinde geçirdiği evrim ve ulaştığı çeşitlilik, Asya Altyapı ve Yatırım Bankası'nın hem Global Güney'de hem de Global Kuzey'de yarattığı çekicilik, Asya-Pasifik'in yeniden örgütlenmesinde giderek ASEAN merkezli bir yaklaşımın Çin tarafından desteklenerek hakim bir düşünce haline gelmesi ve son olarak Kapsamlı Bölgesel Ekonomik Ortaklık ticaret anlaşmasının başarıya ulaşması gibi son yıllardaki gelişmeler Çin'in özgün global yönetim anlayışının en önemli göstergeleri sayılabilir.

ABD HEGEMONİK DÜZENİNİN TEMEL DAYANAKLARININ SARSILMASI

Hegemonik devletler, ikincil devletler gibi denge arayışında olmazlar. Hegemonik güçler hüküm sürdükleri düzenin çeşitli yollarla sürdürülmesini amaçlarlar. Mevcut düzenin sürdürülmesi için faydalı ortakların kurumsallaşma yoluyla içselleştirilmesi esastır. Hegemonik devletler aynı zamanda içsel büyüme, askeri yayılma ve müdahaleciliğe de eğilimlidir. Michael Mastanduno'nun açık ve gayet net bir şekilde açıkladığı gibi ABD merkezli hegemonik dünya düzeninin temel mantığı, ABD'nin dış politikada izlediği ekonomi ve güvenlik politikaları arasında kurulan ince ve hassas bağlara dayanıyor.

Büyük stratejik pazarlıklarla kurulan güvenlik ittifakları ve ortaklıkların Asya-Pasifik ve Avrupa arasında oluşan karşılıklı dengede oynadığı kurucu rol belirleyicidir. Soğuk Savaş döneminde Sovyet tehdidine karşı güç dengesinin korunması amacıyla geliştirilen

Avrupa merkezli NATO ve Asya-Pasifik'te gelişen ABD-Çin-Pakistan eksenine paralel oluşturulan ABD-Japonya güvenlik ittifakı ABD liderliğindeki hegemonik düzenin temel dayanağını oluşturan güvenlik sütununu oluşturdu. Diğer taraftan liberal dünya ekonomisinin yaratılması amacıyla ekonomik pazarlıklar yoluyla önce Almanya ve Japonya'nın ve daha sonra da Çin'in dünya ekonomisine katılımını sağlamak ve bu ülkeleri uluslararası ekonomik düzenin temel destekçileri haline getirmek hegemonik düzenin ekonomik boyutunu temellendirdi.

Dolayısıyla ekonomik anlamda ABD liderliğindeki hegemonik düzenin sürdürülmesinde öncelikli ve ayrıcalıklı görülen ülkeler Almanya, Japonya ve sonrasında Çin oldu. Asya-Pasifik güvenlik düzeninde ABD güvenlik sağlayıcısı rolünü üstlenerek hem Çin'in hem de Japonya'nın stratejik kaygılarını giderecek şekilde Japonya'nın silahsızlanması karşılığında Çin'in tehdit algısını sınırlandırdı. Bununla beraber iki ülke arasındaki ekonomik ilişkilerin geliştirilmesi yolunu açarak Asya-Pasifik'in "sınırlı" ekonomik entegrasyonunu destekledi. Avrupa'da ise güvenlik alanında NATO güvenlik örgütü çerçevesinde geliştirilen ittifakla beraber Almanya merkezli bölgesel ekonomik entegrasyon geniş bir şekilde desteklendi.

Ancak bu yukarıda bahsedilen büyük güvenlik ve ekonomik pazarlıkların ABD'nin ülkesel politikasıyla doğrudan bir ilişkisi var. Mevcut uluslararası düzeninin sürdürülmesi için üstlenilen uluslararası sorumluluklarla içeride doğabilecek ekonomik ve siyasi maliyetlerin dengelenmesi gerekir. Almanya, Japonya ve sonrasında Çin'le yapılan büyük ekonomik pazarlıklar bu söz konusu maliyetlerin karşılanmasına yardımcı olan en önemli unsurlardır. Üretim ve ihracata dayalı ülkelere ABD'nin geniş iç tüketim pazarına erişim izni verilmesine

"Hegemonik devletler, ikincil devletler gibi denge arayışında olmazlar. Hegemonik güçler hüküm sürdükleri düzenin çeşitli yollarla sürdürülmesini amaçlarlar."

karşılık ABD'nin devlet harcamaları ve iç pazar odaklı tüketimindeki artış sağlandı. ABD'nin bu ülkelerle geliştirdiği ticari ve finansal "asimetrik karşılıklı bağımlılıklar" söz konusu ülkesel ekonomik ve politik maliyetlerin karşılanmasında rol oynadı. ABD'nin ticari ve finansal ilişkilerinde doların rezerv para haline gelmesiyle oynadığı baskın rol, hem ABD'nin güvenlik sağlayıcısı rolünü finanse etti hem de ülkesel refahın genişlemesine hizmet etti. Dolayısıyla ABD hegemonyasının temel dayanaklarını oluşturan büyük donanma gücü ve ticari etkinlik finansal bileşenle tamamlanmış oldu.

2008 global finansal krizinin yarattığı sonuçlarla ve arkasından 2012'de Çin'in ekonomik büyüklük olarak Japonya'ya geride bırakarak Doğu Asya'nın lideri konumuna yükselmesiyle beraber şimdi gelinen noktada ABD-Çin ilişkileri açısından söz konusu büyük stratejik pazarlığın sona erdiği ileri sürülebilir. 2008 finansal krizi nedeniyle ABD'nin iç tüketimindeki yavaşlamayla beraber ABD'nin Çin'in ihracata dayalı büyüme modeline duyduğu ihtiyaç da azaldı. Ancak azalma eğilimi taşısa bile geçmişten gelen karşılıklı bağımlılıklar varlığını koruyor. Koruyor ama karşılıklı bağımlılıklar dış politikada işbirliği yerine rekabetin bir aracı olarak etkinliğin artırılmasına yönelik kullanılma eğiliminde. Sonuç olarak bugün için iki ülke arasındaki ilişkilerde gerçekleşen "yeni normal"de ortaya çıkan ana örüntü ekonomi güvenliği bağlamında yürütülen politikalara odaklı yoğunlaşan rekabettir.

POZİTİF VE NEGATİF EKONOMİ GÜVENLİĞİ YAKLAŞIMLARI

ABD hegomonik düzeni, ekonomi yönetiminin güvenlik çıkarlarını gözeterek dış politika diplomasisi uygulamaları neticesinde kuruldu. Ekonomi güvenliği kavramının bir anlamı ekonomik araçların politik çıkarlar ve güvenlik amaçları doğrultusunda kullanılmasıdır. Yani ekonominin güvenlik çıkarları için araçsallaştırılmasıdır. Bunun en bariz örneği ABD'nin sürekli başvurduğu ekonomik

yaptırımlardır. Ancak ekonomi güvenliği zorunlu olarak negatif bir anlamda kullanılmaz. Amaçları itibariyle saldırgan ve savunmacı bir karaktere sahip olabilir.

Eğer ekonomi güvenliği ekonomi politikaları kaynaklı doğabilecek güvenlik risklerinin ve kırılmalıkların ortadan kaldırılması çabası ise bu savunmacı bir yaklaşımdır. Bu anlamda ekonomik çıkarların güvence altına alınması devletlerin en temel görevlerinden biridir. Nitekim COVID-19 pandemisi sonrası her devlet olumlu anlamda ekonomi güvenliğinden bahseder oldu. Özellikle tedarik zincirlerinin sürdürülebilir bir tarzda çeşitlendirilmesi yaklaşımı ekonomi güvenliği anlayışının merkezine oturdu.

ABD'yi derinden endişelendiren en önemli husus tam da bu noktada ortaya çıkıyor. Temel sorun Çin'in büyüyen ekonomik gücü karşısında kendi ekonomik çekiciliğinin giderek kaybolması. Çin'in çok taraflı ekonomik kalkınmayı destekleyen ama ekonomi güvenliğine pozitif anlamda yaklaşan tutumu geliştirmekte olan ülkelerin giderek benimsediği ortak bir tutum haline geliyor. ABD, eskiden olduğu gibi kolayca ekonomik politikalar vasıtasıyla güvenlik çıkarlarını artıracak imkanlar bulmakta zorlanıyor. Bu yüzden ekonomi yönetimi konusunda yeni bir model arayışı içinde olduğu yapılan tartışmalardan çok net görülüyor.

ABD'nin ekonomik gerileşiminde Çin'in giderek etkinliğinin artışı kadar kendi ülkesel politikasında yaşanan derin siyasal kutuplaşmanın da büyük payı var. Giderek artan sosyo-ekonomik eşitsizliklerin yeni bir "üst sınıf" oluşumuna varacak kadar rahatsızlık veren bir durum haline gelmesi, ABD kurumlarına olan güvenin giderek azalmasına yol açıyor. İçeride yükselen milliyetçiliğin dış politika kararlarında baskın bir faktör haline dönüşmesi, ABD'nin uzun yıllardır savunduğu "uluslararasıçılık" ve küreselleşme taraftarı yaklaşımına zarar verdiği gibi engellemeye çalıştığı bozulan uluslararası imajına daha da olumsuz bir etkiye bulunuyor.

ÇİN, NEDEN HEGEMONİK BİR DÜZEN KURAMAZ?

Çin'in hegemonik bir düzen kurma arzusu taşıdığı tartışılabilir. ABD örneğinden hareket edecek olursak öncelikle Çin'in ekonomik modeli henüz tüketim odaklı bir ekonomik modele geçecek olgunluğa erişmedi. Çin ekonomisi ihracata dayalı ekonomik modeliyle görece ciddi kırılmalara hala bünyesinde barındırıyor. Bu durum 2008 global finansal krizinde Çin ekonomisinin ABD ve Avrupa ekonomilerine olan aşırı ihracat bağımlılığı olduğu ortaya çıkınca daha iyi anlaşıldı. Çin bunun üzerine farklı yeni pazarlara erişim ihtiyacını derinden hissedince Kuşak ve Yol projeleri uygulamaya konuldu.

Diğer yandan yeni hegemonik düzen inşası, Çin'in askeri gücü etrafında örgütlenecek bir ittifak yapısını gerektirir. Böyle bir eğilim olmadığı gibi böyle bir ihtimalin öngörülebilir bir gelecekte gerçekleşme ihtimali de yok. Çin'in uluslararası güvenlik alanında savunduğu çok taraflı güvenlik işbirliği yaklaşımı ve BM merkezli sistemin sürdürülmesi yönündeki tutumu mevcut güvenlik düzenine karşı herhangi bir karşı-koalisyon oluşturma çabası içinde olmadığını açık bir teminatı gibidir.

Tartışmayı ekonomi-güvenlik ilişkisi üzerinden yürüttüğüm için hegemonik düzenin normatif temelleri konusuna girmeyeceğim. Ancak burada da Çin'in hegemonik bir ideoloji inşa etme niyeti içinde olduğunu söylemek çok zordur. Çin'in gelişim aşaması göz önünde bulundurulduğunda her türlü hegemonyacılığa karşı "haklı direniş" tutumunu savunurken hegemonik bir ideoloji inşası çabası içine girmesi en basit tabiriyle "kendi bindiği dalı" kesmesi anlamına gelir.

Öyleyse, esas sorun global yönetişimin geliştirilmesinde ABD ve Çin arasında

farklılaşan çıkarların yeniden uyumlulaştırılması ve uluslararası düzende arzulan reformun gerçekleştirilmesi için genişletilmiş yeni ortaklıkların eklenmesidir. ABD ve Çin arasında farklılaşan ve rekabete dönüşen ekonomi güvenliği anlayışlarıyla sıkışan ikili ilişkilerin yeniden yapıcı ortaklığa evrilmesi biraz zaman alacak gibi görünüyor. Müzakereci yeni uluslararası düzenin oluşumunda iki tarafın da birbirine ihtiyacı var. Zayıflayan ekonomik, ticari ve finansal bağların yeniden tesis edilmesi ve tekrar ortak işbirliği alanlarına yoğunlaşılması gerekiyor. Global yönetişimin ihtiyaç duyduğu yeni ortaklıkların inşası ve networklerin genişletilerek çeşitlendirilmesi meselesi, özellikle Hindistan gibi yeni ortakların uluslararası ekonomik düzene entegrasyonu, hem ABD'nin hem de Çin'in ortak çıkar tanımlamasına uygun gibi görünüyor. Aksi halde, mevcut ABD liderliğindeki hegemonik düzende ittifak yapıları yeterince esnek olmadığı için devletler içsel büyüme ve ülkesel kalkınmaya odaklanarak çeşitli ortaklık ve işbirliklerini güçlendirmeye eğilim gösteriyorlar. Bu eğilim ise mevcut uluslararası düzeni ülkesel politikanın ve bölgesel süreçlerin beklenmedik sonuçlarına açık hale getiriyor.

ORTAKLIKLARIN TERSİNE DÖNÜŞÜ AMA "GLOBAL KUZEY" DE KAZANIYOR

Kuşak ve Yol inisiyatifiyle Çin'in global networkünün genişlemesi ortaklıkların tersine dönüşü sürecini hızlandırıyor. Shanghai İşbirliği Örgütü bağlamında Orta Asya işbirliğini de içerecek şekilde Çin-Rusya stratejik ortaklığının derinleşmesi, Suudi Arabistan, İran ve Endonezya'nın üyelikleri ile BRICS'in daha da çeşitlenerek genişleme eğiliminde olması ve Doğu Asya'da bölgesel ekonomik liderlik konumunun Asya-Pasifik entegrasyonu bağlamında güçlendirilmesi vizyonu Çin'in global yönetişimde arzulan "sorumlu büyük güç" rolünü üstlenmesinde

"Kuşak ve Yol inisiyatifi uluslararası yatırım akışları bağlamında global ekonomik ilişkilerde tarihsel bir değişimi temsil ediyor."

önemli bir mesafe kat ettiğini gösteriyor.

Kuşak ve Yol inisiyatifi uluslararası yatırım akışları bağlamında global ekonomik ilişkilerde tarihsel bir değişimi temsil ediyor. En azından 17.yüzyıldan bu yana sermayenin ana kaynağı olan Batı yerine Doğu'dan Batı'ya ve Global Güney ülkeleri arasında artan sermaye hareketleriyle geleneksel yerleşik paradigma değişti. Bu sermaye hareketleri ve yatırım akışlarında devlet ve özel şirketler beraberce rol oynamasına rağmen, Çin hükümeti Kuşak ve Yol'un uygulanmasında yatırım sermayesinin ana kaynağının özel sektör olması konusunda stratejik yönlendirme yapıyor. Bu açıdan bakıldığında sanılanın aksine ABD ve Avrupa Çin'in Kuşak ve Yol'undan çok da şikayetçi değil ya da aslında olmamalı. Çin'in global altyapı yatırımlarının orta ve uzun vadede global ekonomiye olan katkısı düşünüldüğünde bundan herkesin kazançlı çıkacağı çok net görülüyor.

Dahası bırakın uzun dönemli kazanımları Kuşak ve Yol projelerinin hayata geçirilmesinden itibaren çok sayıda ABD'li ve Avrupalı büyük şirketin bu projelere ortak olduğu da bir gerçek. 2018 yılında yapılan bir araştırmaya göre bu şirketlerin Kuşak ve Yol projeleriyle beraber elde ettikleri karlar iki veya üç kat artmış. Amerikan emtia, ulaştırma ve hizmet sektörlerinde yer alan General Electric, DHL ve Maersk Group gibi şirketlerin milyarlarca dolarlık faaliyetleri

söz konusu. Şimdi ise Batılı şirketlerin beklentileri üçüncü pazarlarda yüksek teknoloji ve dijital altyapı projelerinde yatırım fırsatları elde etmeye odaklanmış durumda.

Avrupalı ve Çinli şirketler; Avrupa-Orta Asya-Doğu Asya altyapı ve ticaret bağlantısallığının geliştirilmesinde, Afrika'da Dijital İpek Yolu çerçevesindeki işbirliklerinde ve yenilenebilir enerji alanında geliştirdikleri ortak projelerle Kuşak ve Yol'dan büyük kazançlar elde etti. Çin'in 5G dijital ağlarının yaygınlık kazanmaya başlaması ve Çinli devlet şirketlerinin üçüncü pazarlarda daha aktif rol oynamalarının getirdiği rekabet sorunları gibi nedenlerle AB'nin 2019 yılı itibariyle Çin'in Kuşak ve Yol projelerine dönük artan eleştirilerine rağmen, özellikle Orta Asya ve Afrika'da Avrupalı ve Çinli şirketler arasında işbirlikleri arayışlarının halen devam ettiği görülüyor. Çin'in tartışmaya yol açan Asya Altyapı ve Yatırım Bankası (AAYB)'nin en büyük proje ortaklarını yine Global Kuzey'in şirketleri oluşturuyor. Kuşak ve Yol'un potansiyel en önemli rakibi Hindistan bile AAYB söz konusu olduğunda Çin'in yatırımlarından faydalanmak ve çok taraflı karlı projelerin dışında kalmamak için bu kuruma üye olmaktan çekinmedi. Çin ve Hindistan arasında Afrika ve Latin Amerika'da artan işbirlikleri bu anlamda dikkat çekicidir.

Diğer yandan Çin'in "Kuşak ve Yol"u ile ABD'nin "Yeni İpek Yolu" arasında çok önemli

benzerlikler bulunuyor. Bölgelerarası altyapı ve bağlantısallığın kurulmasında ortak global amaçların nasıl gerçekleştirileceği konusunda yaşanan tartışmaların global işbirliğini tamamen ortadan kaldırması mümkün değil.

ABD'nin kendi "Yeni İpek Yolu" projesini hayata geçirmek konusunda neden başarısız olduğunu sorgulaması ve özeleştiri yapması gerekir. Obama döneminde Afganistan'ın savaş sonrası istikrarı ve yeniden yapılandırılmasında Hindistan üzerinden Güney Asya'yla bağlantısallığın kurulmasını amaçlayan bu proje, ABD dış politikası açısından ekonomi-güvenlik bağlantısının öneme vurgu yapıyordu. Güvenlik stratejisinin ekonomik stratejiyle desteklenerek bu bağlantının kurumsallaştırılması gerekliliği ABD'nin ülkesel politikada yaşadığı sorunlar ve anlaşmazlıklar nedeniyle gerçekleşemedi. Uluslararası finans açısından görece uygun koşullar bulunmasına rağmen ülkesel politika projenin finansmanının sağlanmasına engel teşkil etti. Sonrasında Çin, Kuşak ve Yol ile bu boşluğu akıllıca doldurmayı başardı.

Öyleyse rahatsızlığın kaynağı ne? En temel sorun ABD'nin global ekonomide "2. Yeni" olma konumuna henüz hazır olmayışıdır. Daha önce de belirttiğimiz gibi aslında ABD'nin iç yapısı ve ülkesel politik koşulları böyle bir gerilemeyi hoş karşılayamayacak derecede kırılğan hale geldi. Çin'in dünyanın en büyük ekonomisi olması durumunda dünya politikasında meydana gelecek değişikliklerle beraber ABD'nin bu değişimden nasıl etkileneceği sorusu ABD'li karar vericileri kaygılandırıyor. Bu durumda hegemon güce rakip yükselen gücün büyüme hızının ayarlanması gayretleri, ABD'nin içsel politika sorunları ve buna bağlı ortaya çıkan uluslararası

ortaklıklarını genişletmede yaşadığı bir dizi başarısızlık ve tutarsızlıkla doğrudan ilişkili bir hal aldı. ABD'nin yaşadığı kimlik krizine siyasi-ekonomik politikaların yerine askeri politikaların ağırlık kazanması eklenince meşruiyet krizi ve askeri müdahalecilik sorunu ortaya çıktı. Böylece, ittifak kurma ile esnek işbirlikleri üzerinden network inşa etme arasında kaybolmaya başlayan ince ve hassas bağın yeniden kurulması giderek zorlaştı ve zorlaşıyor.

Bununla beraber mevcut düzenin değişiminin ancak büyük bir çatışmayla mümkün olabileceği görüşü mutlak anlamda doğru değildir. ABD-Çin rekabeti pek çok alanda giderek yoğunlaşmasına rağmen mevcut uluslararası sistemde işbirliğinin sürdürülmesi halinde iki ülkeye sağlayacağı karşılıklı fayda beklentisi herhangi birinin çatışmayı tercih etmesi durumunda ortaya çıkacak maliyetlerden fazla olduğu sürece büyük bir çatışma ihtimali gerçekçi değildir. Tarih, nihayetinde devletlerin yapacağı uzun dönemli rasyonel tercihler tarafından şekillenir.

"YENİ SOĞUK SAVAŞ" MI YOKSA GLOBAL İŞBİRLİĞİ MÜMKÜN MÜ?

Şu an için böyle bir güncel görüntü varmış gibi algılansa bile geçici bir durum olduğunu düşünüyorum. "Yeni Soğuk Savaş" veya "soğuk barış" gibi son zamanlarda türetilen yeni kavramların ortaya çıkışının temel nedeni, Soğuk Savaş sonrası uluslararası sistemin ekonomi-politik içeriğinin ne olacağı ve nasıl yeniden örgütleneceği konusunda halen net bir uzlaşımın olmayışıdır. Günümüz dünyasının Soğuk Savaş koşulları altında olduğunu iddia etmek için geçerli bir neden yok. Her şeyden evvel ortada bir karşıaskeri ittifaklaşma söz konusu

"Yeni Soğuk Savaş' veya 'soğuk barış' gibi son zamanlarda türetilen yeni kavramların ortaya çıkışının temel nedeni, Soğuk Savaş sonrası uluslararası sistemin ekonomi-politik içeriğinin ne olacağı ve nasıl yeniden örgütleneceği konusunda halen net bir uzlaşımın olmayışıdır."

değil. Ukrayna Savaşı, zaten var olan ABD liderliğindeki tek kutuplu Batı askeri ittifakı olan NATO'nun tahkim edilmesi dışında yeni bir kutuplaşma doğurmadı. Doğuracağı da benzemiyor. İkincisi ortada ideolojik kamplaşmadan bahsedebileceğimiz bir durum yok. Tam aksine Çin, ekonomik globalleşmeyi savunduğu gibi liberal ekonominin temel değerleri karşılıklı bağımlılık ve global ticaretin geliştirilmesi girişimlerinin öncülüğünü yapıyor. Bu durumda eğer ABD, Çin'e karşı Sovyetler'e uyguladığı tarzda bir çevreleme stratejisi uygulayacak olursa, bu savaşın sonucu şimdiden bellidir. Çin kazanır! Kazanır fakat iki taraf da çok büyük zararlar görür. Bu durumdan kimin faydalanacağı ayrı bir tartışma konusudur. Pek çok farklılıkla beraber Çin'in en güçlü yanı Sovyetlerden farklı olarak giderek artan ekonomik etkinliğidir. ABD'nin Afganistan'dan çekilişi askeri gücünü kullanmak konusunda ne ölçüde çekimser olduğunun anlaşılmasına yardımcı oluyor. Bu yüzden ABD, ekonomi güvenliği politikalarının zayıflayan taraflarını güçlendirmesi gerektiğinin gayet farkında.

Yukarıda işaret etmeye çalıştığımız gibi ekonomik dünya düzeni çok kutuplu bir yapıya doğru giderek evriliyor. Güncel olarak iki kutupluluk görüntüsü veren yeni dijital dünya düzeninin oluşumunda ise artan rekabetlerle beraber işleyen karşılıklı bağımlılık son derece hakim! Ayrıca yeni dijital dünya düzeninin şekillenmesinde ortaya çıkan rekabetin sadece devletler arasında olmadığı gerçeği, Soğuk Savaş'tan tamamen farklı yeni bir dünyaya doğru yürüdüğümüzü gösteriyor. Bu dünyanın nasıl olabileceği ile ilgili "Yeni Soğuk Savaş" dışında global yönetişimin reforme edilmesi anlayışını destekleyen çeşitli senaryolar üretmek mümkün.

Muhtemel senaryolardan biri tek kutuplu hegemonya yerine "çok kutuplu dünyanın katmanlaşmış hiyerarşisi" düşüncesi üzerine inşa edilebilecek global uzlaşıdır. Şekillenmekte olan yeni dünya düzeninde yeni stratejik ortaklıkların inşası yeni yükselen

güçlerin nasıl yönetileceğine ve nasıl sisteme entegre edileceğine odaklanmış gibi görünüyor. Bu açıdan bakıldığında Asya-Pasifik entegrasyonunun ana sürükleyici motivasyonu olan ticaret bağlantısallığı ve enerji güvenliği bağlamında ABD-Çin-Hindistan ve Japonya'nın stratejik çıkarlarının uzlaştırılması öncelikli görülebilir. Bu dörtlü global uzlaşının ikili ve üçlü işbirlikleriyle derinleştirilmesi ihtiyacı uzun dönemde arzulanabilecek yeni global yönetim mekanizmalarının kurulmasını sağlayabilir.

Ancak ABD'nin diğer ortaklarla beraber Asya-Pasifik'i merkeze alarak genişletilmiş kazanımların yeniden paylaşılması yoluyla yeni bir network örgütlenmesi tercihi yapma ihtimali, kaybeden Avrupa'nın nasıl ikna edileceği sorununu gündeme getiriyor. Muhtemel modellemeler üzerine düşünürken Almanya-Çin, Fransa-Hindistan ve Britanya-Japonya işbirlikleri desteklenerek Avrupa'nın Asya-Pasifik'e entegrasyonunun sürdürülmesi mümkün olabilir. Sonrasında diğer yükselen güçlerin global yönetişime bu yapılar üzerinden eklemelenmeleri sağlanabilir. Ama öncelikle diğer kaybeden olmak istemeyen Rusya'nın ekonomik ortaklık geliştirmede eli zayıf olduğu için askeri gücüne ve enerji jeopolitiğine başvuran yaklaşımının değiştirilmesi gerekir. Ne var ki; NATO'nun genişlemesine dayanan güvenlik politikaları ve ekonomik yaptırımlarla Rusya'yı sindirmek veya dönüştürmek mümkün görünmüyor. Ukrayna Savaşı'nın barışçıl bir şekilde sonlandırılması Rusya'nın stratejik olarak ikna edilmesine bağlıdır. Rus Uzak Doğusu'nun kalkınması, Kutuplarda işbirliği ve enerji güvenliği gibi konularda gelişen Çin-Rusya ilişkileri bu ikna sürecinde başat rol oynayacak faktördür.